

سنڌي ۽ اسپيني ٻوليءَ جو آواز 'ج': هڪ جائزو Sound of the Letter 'ج' in Sindhi and Spanish: A Review

Abstract:

The Sindhi language has its place among ancient languages of the world; she belongs to the rich Indus civilization. Linguists have shared many characteristics of the Sindhi language. Included in her vocab, are the letters about which average Sindhi folk opine that there are no words or proper nouns to start with. Well, this is never the case. Research indicates that certain words / proper nouns did start with sounds like (ڄ) , (ڙ) and (ج)

Spanish, like Sindhi, is also an ancient language. Many words of both languages sound alike and manifest same meaning. These words are in hundreds, and are spoken in both of these languages. This proves that these languages have been in close contact and have enjoyed intimate relationship. This contact was due to old seaports on the shoreline of the territorial Sindh. This paper looks at certain Spanish words that include Sindhi sound ج.

سنڌي ٻولي، دنيا جي قديم ٻولين ۾ شمار ٿئي ٿي. هيءَ ٻولي هڪ شاهوڪار سنڌو تهذيب سان تعلق رکي ٿي. سنڌي ٻوليءَ جون انيڪ خوبيون، لسانيات جي ماهرن بيان ڪيون آهن. سنڌي ٻوليءَ جي الفابيٽ ۾ شامل ڪجهه اکر اهڙا به آهن، جن بابت عام سنڌي صرف اهو ڄاڻي ٿو ته انهن اکرن سان ڪوبه لفظ يا اسم خاص ڪونه آهي. پر ائين هرگز ناهي، تحقيق ڪجي ته اهڙن آوازن: 'ج'، 'ڙ'، 'ڄ' سان به ماضيءَ ۾ ڪي لفظ/اسم اڃا رها ويا هئا. مثال: 'جُوجُڙ' انهيءَ ونگ کي چيو ويندو هو. جيڪو لاڙ جا مالوند ماڻهو ڳئون يا مينهن جي ڏهاڙيءَ وقت ان جي پوئين جنگهن ۾ وجهندا آهن.⁽¹⁾ سنڌيءَ جيان اسپيني ٻولي به پراڻي ٻولين ۾ شمار ٿئي ٿي. ٻنهي ٻولين جا ڪيترائي لفظ هڪ جهڙا ورنَ (اچار) ڪيندڙ ۽ ساڳيون معنائون ظاهر ڪندڙ آهن. اهي لفظ سَوَن جي تعداد ۾ آهن، جيڪي ٻنهي (سنڌي ۽ اسپيني) ٻولين ۾ ڳالهايا وڃن ٿا، جنهن مان اها ثابتي ملي ٿي ته آڳاٽي وقت ۾ ٻنهي ٻولين جو پاڻ ۾

گهرو تعلق، لڳ لاڳاپو ۽ ويجهڙاڻپ رهي آهي. اهو لاڳاپو سنڌ جي سامونڊي پٽيءَ جي پراڻن بندرگاهن جيڪي سنڌ جا مشهور بندرگاهه هئا، انهن وسيلي جڙيو آهي.

اسپيني ٻوليءَ ۾ سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جا اُچار ڪيندڙ لفظ اڄ به ڳالهايا وڃن ٿا. ايسپانول (ESPANOL) ٻولي آهي، جنهن کي انگريزيءَ ۾ اسپانش (SPANISH) چوندا آهن. ۽ سنڌيءَ ۾ اسپيني يا اسپانوي چون ٿا.

ايسپانول (ESPANOL) لفظ ۾ ’ج‘ جو آواز ’N‘ شامل آهي، اها ٻولي ڪاٻي کان ساڄي پاسي لکي ويندي آهي. هن ٻوليءَ جي اکر پٽيءَ ۾ انگريزي ٻوليءَ جهڙا اکر آهن، جنهن ۾ اکر اين ’N‘ جي مٿان هڪ ننڍڙي مڊ يا لڪير ڏنل آهي، جنهن جو اچار ’ايجي‘ سان ڪڍيو ويندو آهي.

سنڌي ٻوليءَ ۾ ’ج‘ آواز ڪن لفظن جي منڍ ۾ ته ڪن لفظن جي وچ ۽ آخر ۾ ايندو آهي.

مثال طور: جُوجِي، آجا، مَڃ، جَڃ، جاجي، وِڃو، وِڃي پيو، ڪاڃا، ڪاڃو، آڻڃو، آڻو. اسپانوي يا اسپيني ٻوليءَ ۾ ’ج‘ (N) آواز لفظ جي مٿيءَ ۽ وچ ۾ استعمال ڪيو ويندو آهي، سنڌي ۽ اسپيني ٻولين جي لکتن ’ج‘ (N) ۾ فرق آهي، پر اچار ساڳيو اٿن. اهو فرق رسم الخط جي حوالي سان ڏسڻ ۾ اچي ٿو.

مثال: جي گئي يا جي گي (NENGUE) چوڪريءَ جو نالو يا خاص نالو (NIK NAME) هن لفظ جون ٻيون معنائون به آهن.

جي گئي (NENGUE) آواز جي وچ ۾ آواز اين ’N‘ جو آواز يعني ’ن‘ اتي خاموش آهي. جڏهن ته سنڌي ٻوليءَ جي لفظن ۾ ’ن‘ جو آواز وچ ۽ پڇاڙيءَ ۾ ايندو آهي، ان جو اچار ڪونه ڪڍيو ويندو آهي.

مثال طور: تنهنجو منهنجو سَهنجو تنهنجي، منهنجي، ڪنهن، تنهن، ڪنڌيون، سَڄاڙيون، ستاڙيون، سانوريون، ارڙيون، ترايون، وسايون، آهيون وغيره.

• سنڌي ۽ اسپيني ٻولين جا اهي لفظ جن جي منڍ يا مٿڙ ۾ اکر ”ج“ ”N“ آواز ڪتب آندو ويو آهي.

سنڌي ٻوليءَ جو آواز ”ج“:

جُوجِي سنڌي ٻوليءَ جو قديم لفظ آهي، جيڪو سنڌ جي لاڙواري علائقي ۾ اڄ به مالوند ماڻهو ڪم آڻيندا آهن. ڪير ڏيندڙ جانور جهڙوڪ: ڳئون يا مينهن کي

پاڳيا ڏهاڻيءَ جي وقت پوين جنگهن ۾ جيڪو ونگ وڃمندا آهن، ان کي لاڙ ۽
 ڪوهستان (خاص طور تي ٿاڻي بولا خان کان نٿي تائين) ۾ ’جوجڻ‘ چوندا آهن.
 جئين ته ’ج‘ آواز وارا لفظ قديم زرعي دور کان پوءِ گهڻي ڀاڱي عام وهنوار
 واري ٻوليءَ مان ختم ٿي ويا آهن. پر هي آواز ’ج‘ سان شروع ٿيندڙ هڪ لفظ ’ج‘ آواز
 جي باقيات طور اڄ به استعمال ۾ آهي.
 اتر سنڌ ۾ ”ج“ آواز ”ن“ ۾ تبديل ٿيڻ ڪري اتي ”جوجڻ“ يعني ونگ
 کي ”نونجڻ“ چوندا آهن. ٻئي طرف ٿر واري علائقي ۾ ان ساڳئي لفظ کي ”نهجن“ چيو
 ويندو آهي. ان کان سواءِ ڏهاڻي جي وقت ڳئون جو ڦر گابو يا گابيءَ کي، ڳئون جي
 اڳينءَ جنگه سان ونگ ڏئي ٻڌي آهي، ان کي پڻ ”جوجڻ“ چوندا آهن.⁽²⁾
 شاعر محمد بخش ”مشڪور“ ڦلڪاري پنهنجي شاعري جي ڪتاب ’سنڌ ۽
 سچ جي ساڃاهه‘ ۾ ”ج“ آواز کي، لفظ جي منڍ ۾ استعمال ڪيو آهي
 ۽ ”جوجڻ“ لفظ کي گم ٿيڻ کان بچائي ورتو.

مثال طور:

جوجڻ چني آءُ تون، سارا دلبر دوست،
 پنهنجو هڏ ۽ پوست، ڄم نه ڪانئر ڪُڪ جو.

جوجڻ چني آءُ تون، ڪهڙي ڪرين ڪٿ،
 آهن سڀ ڪجهه هٿ، هلائين ته هاج ٿئي.⁽³⁾

جوجڻ چني آءُ تون، من ٿئي مشڪور،
 ڇو ٿو پڇائين پور اُت ته ماڻيون آڇو.⁽⁴⁾

واڻي

چوڇڻ سارا آءُ چني تون، ٿرھو ڪڇ تيار
هڻو آھن پار او ساڻي!
گونگي ٻولي ڪير سمجھي، چاھت ڪر پچار.
هڻو آھن پار او ساڻي!⁽⁵⁾

سنڌي ٻوليءَ کانسواءِ ٻين ٻولين ۾ به ’ج‘ آواز وارا لفظ آهن، جن جي منڍ ۾ ’ج‘ استعمال ٿيل آهي، جيئن يوڪرين ۽ سربين وغيره، پر انهن ٻولين جون لپيون، کاٻي کان ساڄي پاسي آهن. انهن ٻولين جو رسم الخط رومن اکرن وانگر آهي، پر ڪيترن ئي لفظن جا اچار تبديل آهن ۽ ’ج‘ آواز جون شڪليون به مثيل آهن. اسپيني ٻوليءَ جا لفظ جن جي منڍ ۾ ’ج‘ (N) آواز ڪتب آيل آهي، هي هيٺ ڏنل ڪجهه لفظ آهن:

چاندو (NANDO) اهڙو وڏو پکي جيڪو اڏامي نه سگهي. (RTHEA).
چاتو (NATO) بينونڪ، اهو نڪ جنهن جي چنهب يا چوٽي مٿي هجي (PUG-
(NOSE).

چوچو (NONO) ملاٽ، مدڙڻ، جوڙڻ (BLAND).
چو (NU) جانور جو قسم، مينهن جو قسم (WILDE BEAST).⁽⁶⁾
چامي (NAME) پٿاڻو (YAM)
چاما (NAPA) اضافي رقم (EXTRA AMOUNT)
چوچيئر (NONEAR) زور سان روئڻ، شڪايتي انداز ۾ گهوڙاڙي، اٻاڙي، TO
(WHINE) (7) آواز.

البانيه (ALBIA) ٻوليءَ ۾ آواز ’ج‘ (NJ) انگريزي اکرن اين جي
”NJ“ کي ملائي ٺاهيو ويو آهي.
البانيه ٻوليءَ جا اهي لفظ جن جي منڍ يا مُهڙ ۾ (ج) ”NJ“ آواز استعمال ڪيو ويو آهي.

چولا (NJOLLA) چتو داغ، ڪپڙي تي نشان.
چزي (NJAZI) ماڻهوءَ جونالو.

زاوداچا (مزو. ذاتقو)

اواچا (IBAHHA) چوڪريءَ جونالو

اسپيني ٻوليءَ جا اُهي لفظ جن جي وچ ۽ آخر ۾ آواز ج (N) جو استعمال ٿيل آهي.

NAME OF GIRL	چوڪريءَ جونالو.	SONIA	سوجيا	1.
PUNCH	مڪو	PONO	پوچو	2.
AMOUNT	رقم	TAMANO	تاماجو	3.
DREAM	خواب	SUENO	سوئيچو	4.
DREAM	خواب	NINOS	نيچوس	5.
NAIL	ٽَڻَھ	UNA	اُچا	6.
SPAIN	ملڪ جونالو	SPANNA	اسپاچا	7.
RAPINE	قبضو ڪرڻ يا طاقت جو غلط استعمال ڪرڻ	RAPINA	راپيچا يا رپيچا	8.
VARIANCE	راضي نه ٿيڻ، متفق نه ٿيڻ	RENIDO	ريچيدو	9.
SIGNAL	سنگنل	SENALAR	سنيچالار	10.
PINE APPLE	ميووي جونالو	PENA	پيچا	11.
DOLL	گڏي	MUNECA	مُچيڪا	12.
YEAR	سال	ANO	اچو	13.
BATHROOM	غسل خانو	BANO	بانچو	14.
DIRTY _MANGY	ميرو	RONOSO	روچوسو	15.
THEATER	ٿيئيٽر	SINE	سِيچي	16.
TOMORROW	سڀاڻي	MANANA	مچانا	17.
BOY	چوگر، ننڍڙو ٻار	NINO	نيچو	18.
GIRL	چوگري، ننڍڙي ٻارڙي	NINA	نيچا	19.
NAEM OF GIRL	چوڪريءَ جونالو	SENNORIA	سي چوربا	20.
SIR	سائين، وڏو سِر	SENNOR	سي چور	21.
NAILS	ٽَڻَھ، (جمع)	UNAS	اُچاس	22.
FALL	ڪرڻ	OTONO	اوٽوچو	23.

24.	ANIL	رنگ، بلورنگ، ڳلي	INDIGO_BLVING
25.	ONORANZA	غمگين، ڏک، تڪليف	LONGING_YEARARNING
26.	ANORAR	ياد ڪرڻ	DESEAR TO MISS
27.	ANOSO	پوڙهو، پڪيءَ عمر وارو	AGED OLD
28.	CANA	ڪانو، ڪڪ ڪانو	CAN
29.	CANDA	چاڻڻ، وهڪرو	SULY_RAVIN
30.	CANAMO	پنگ	HEMP

جيئن سنڌي ٻوليءَ ۾ ’سائين‘ (SIR) جو لفظ وڏي احترام وارو آهي، مانُ مرتبو رکندڙ اُستاد، بزرگ ماڻهو يا ڪنهن شخصيت جي لاءِ ’سائين‘ جو لفظ استعمال ڪيو ويندو آهي. تيئن اسپيني ٻوليءَ ۾ سينيور (SEÑOR) جو لفظ احترام ڪرڻ جي لاءِ اُستاد، پروفيسر، ليڪچرار ۽ ڪنهن خاص ماڻهو جي لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي.

سنڌي ٻوليءَ ۾ اڪثر لفظن جون هڪ کان وڌيڪ معنائون آهن، جيڪي جملي جي بيهڪ سان اُهي لفظ پنهنجن معنائون ظاهر ڪندا آهن. تيئن اسپيني ٻوليءَ ۾ هڪ لفظ جون ڪيتريون ئي معنائون آهن. مٿين لفظن جون ٻيون به معنائون آهن.

اسپيني ٻوليءَ ۾ آواز ’ج‘ (N) سان ماڻهن (مرد ۽ عورت) جا نالا، هنن لفظن جون ٻيون به معنائون آهن. هتي صرف نالن جي حوالي سان ذڪر ڪجي ٿو.

ڪاچيرو (CANERO) ماڻهوءَ جو نالو

ڪاچامو (CANAMO) ماڻهوءَ جو نالو

ڪاچون (CANON) ماڻهوءَ جو نالو

داچو (DANO) ماڻهوءَ جو نالو، شور درد، زخمي، تٽل، ڀڳل (DAMAGE)

ڏئيچو (DUENO) ماڻهوءَ جو نالو ۽ مالڪ.

سيساچا (CAZANA) عورت جو نالو.

اسپيني ٻوليءَ ۾ زيڊ (Z) آواز جو اُچار ’س‘ ڪڍيو ويندو آهي.

سربيا يا سربئن (SERBIAN) ٻوليءَ ۾ آواز () ’ج‘

هن آواز ’ جي سنڌي آواز ’ج‘ ۽ اسپيني آواز ’ج‘ (N) کان لکت

مختلف آهي سر بيا زبان ڪاٻي کان ساڄي پاسي لکي ويندي آهي. هن ٻوليءَ جي رسم الخط ۾ رومن رسم الخط ٻوليءَ جا اکر شامل آهن، پر ڪن اکرن جا اچار مختلف آهن.

سر بيا ٻوليءَ ۾ 'ج'، آواز وارا لفظ:

1: جيو (NBA) H زمين، ڌرتي. سر بيا ٻوليءَ ۾ (B) آواز جو اُچار 'و' سان

ڪڍيو ويندو آهي ۽ اکر 'ج' جو اُچار 'ي' سان ڪڍيو ويندو آهي، هيءُ

آواز 'N' ڪنهن ٻي آواز جي پٺيان (H N) لڳائبو ته اُن کي هيٺ ڇڪيندو آهي.

مثال: جي ()

2: جينا () هن جو (مونث) (HER) سر بيا ٻوليءَ ۾ اکر 'ايڇ' (H) جو

اُچار 'ن' (N) ڪڍيو ويندو آهي.

3: جيگووو () جي معنيٰ، هن لفظ ۾ جو (مذڪر) (HIS) سربين

ٻولي 'گ' جو آواز ()

4: جُمنشڪا () جي معنيٰ ٻُٺ، ٿوٺي، سونڊ، بونڊارو.

5: جُشيتي () سنڪڻ، سنگهڻ.

يوڪرين (UKRAIN) ٻوليءَ ۾ 'ج' آواز جي شڪل (HH) ٻئي ايڇ سان ڪڍيو ويندو آهي.

آجا (AHHA) چوڪريءَ جونالو

زاوڊاجا () مزو ڏائقو.

اواجا (IBAHHA) چوڪريءَ جونالو.

ترڪش (TURKISH) ٻوليءَ ۾ 'ج' وارا آواز (NN) ٻئي اين سان ڪڍيا ۽ پڙهيا ويندا آهي.

آجي (ANNE) ماءُ کي چوندا آهن.

گا () ٻوليءَ ۾ 'ج' وارو آواز 'NY' اين واءِ کي ملائي 'ج' جو آواز ٺاهيو

ويو آهي.

1: اُنيجي (ONYE) بي عزتي.

گا () ٻولي ڪاٻي کان ساڄي پاسي جي طرف لکي ويندي آهي، هن

ٻوليءَ جي رسم الخط ۾ رومن ٻوليءَ جا اکر آهن جن جا اُچار مختلف آهن.

2: جي (NYE) ماءُ (MOTHER)

3: جيجون () ڏند (هڪ ڏند)

- 4: جِيئون جي (NYANY)NJII ڏند (پتِيهه)
- 5: جِيئون (NYANY) ماڻهوءَ جو نالو
- 6: جِيامي (NYAME) الله، خدا (GOD)
- البانيه (ALBANIA) ٻوليءَ ۾ ’ج‘ جو آواز ’NJ‘ اين ۽ جِي کي ملائق سان لکيو ويو آهي.

ج (NJ) جي معنيٰ 1: هڪ نمبر

مٿيان آواز ’ج‘ وارا لفظ آمريڪا جي بيسٽ وسيترن هوٽل نيويارڪ ۾ ڪم ڪندڙ دوستن کان مليا، جيڪي سربيان، يوڪرين، ترڪش ۽ اسپيني ڇوڪرين ۽ ڇوڪرن سان ڪچهريون ڪندي ڪني ڪيا آهن. اُهي انگريزي ۾ ڳالهه ٻوله ڪندي پنهنجين مادري ٻولين جا لفظ به اچاري ويندا هئا، خاص طور اسپيني ڇوڪريون گهڻا لفظ استعمال ڪنديون هيون.

شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي ڪافي بيتن ۾ پڻ ’ج‘ اکر وارا ڪيترائي لفظ استعمال ٿيل آهن. ’ج‘ وارو آواز لفظن جي وچ ۾ ڪن لفظن جي پڇاڙيءَ ۾ آيل آهي. مثال: رُجن ۾ رڙڙڻي، موڙي مڇر تاريون، پيلوپيري پِيچ وڃي ڪيچ چئيج وغيره.

حوالا

1. انسائيڪلوپيڊيا سنڌيانا، جلد چوٿون، سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، 2012ع، ص 572.
2. ساڳيو – ص 573.
3. ڦلڪارو – محمد بخش ”مشڪور“ سنڌ ۽ سچ جي ساڃاهه “ ڇپائيندڙ ريڊيو وائيس آف سنڌ – لنڊن ۽ ورلڊ سنڌي ڪانگريس – ڇاپو پهريون 2016ع، ص 115
4. ڦلڪارو – محمد بخش ”مشڪور“ سنڌ ۽ سچ جي ساڃاهه “ ڇپائيندڙ ريڊيو وائيس آف سنڌ – لنڊن ۽ ورلڊ سنڌي ڪانگريس – ڇاپو پهريون 2016ع، ص 116
5. ساڳيو – ص 117
6. David Pharies in chief the University of Chicago, Spanish, Dictionary, Fifth Edition (P.No. 189)
7. مختلف ٻولين جي ماڻهن سان روبرو ڳالهه ٻوله (نيويارڪ 2016)
 - (1) *Conversation with Amelia Roadriguez sanchez* (Spanish).
 - (2) *Conversation with Maria Sanchez*
 - (3) *Conversation with Carmina* (Serbian)
 - (4) *Conversation with Milica* (MNNICA) – VALADIMIR, VUJICA
 - (5) *Conversation with ANDRII LARVRENCHOUK* (UKRAIN)